

Catechismus

In der Windischen Sprach/
sambt einer kurtzen Auslegung
in gesang weiß. Item die Litau
nai vnd ein predig vom rech
ten Glauben / gestellt / durch
Philopatridum
Illiricum.

Anukratku Poduuzhene skatev
rim vsaki zhlovik more vo
nebu pryti.



Psalms. 5. 21.

Reminiscentur & conuertentur ad
Dominum uniuersi fines terrae.

Ecce bi detd nas neze
gresil tevuekigemube
sta starosti neprigem
lioki nikoligese per
sali neimugi nislzna
telezemoki nuuvue
kigemubesta bone
selavuiztubui ne
priialninu uvignan
odszlauuibosige potom
nanarodzlo vuezki
stazti lperzali boi
do neimoki lbulre
duzemirt lpagibra
trua pomenem ze
dai zino uuebofi na
resemze botomu oz

Atanen
del Ef
nina
bratra
tatua
ugongt
se lh r
stapam
nuzce
pred b
sete p
deta
esebese
uezi u
se imu
priialn
desse A

Za slovensko kulturo je poglavitni razvoj slovenskega jezika, najpomembnejšega razločevalnega znaka Slovencev kot naroda – po njem se razlikuje od drugače govorečih sosedov. Čeprav se je moral slovenski jezik razvijati v razmerah, ki mu niso bile zmeraj naklonjene in se je bilo treba bojevati za njegov obstoj, je lahko prav jezik vzpostavljajal prostor narodove svobode: literarne revije, pisateljska združenja in posamezna literarna dela so odlično pripomogli pri nastajanju demokratične družbe in samostojne države. Pismenost in pisava sta torej tesno povezani s političnimi in kulturnimi motivi. Lastna književnost in pisava (pismenka) sta dokaz civilizacijske razvitosti in s tem neodvisnosti.

Za nas Slovence je nastopil pomemben trenutek, ko je protestantski pisec Primož Trubar pri izdaji *Abecednika* in *Katekizma* za slovenski knjižni jezik izbral latinico, v kateri so bili pol tisočletja prej napisani tudi Brižinski spomeniki. Te najstarejše slovenske zapise so za evangelizacijo tedanjih Slovencev napisali nemško govoreči salzburški nadškofje. Tudi Trubar je sledil nemški tradiciji pri tiskanju in širjenju protestantske vere, saj je za naš jezik priredil latinsko abecedo, ki jo je prevzel iz nemščine, in šumnike zapisoval po njihovem zgledu.

Prvi izdaji Trubarjevega Abecednika in Katekizma, ki sta izšli leta 1550, sta bili napisani v gotici ali nemški frakturi, ki je različica latinice. Toda že za izdajo Evangelija sv. Matevža leta 1555 je Trubar na prigovarjanje odpadlega koprškega škofa Petra Pavla Vergerija začel uporabljati humanistično pisavo, oblikovno različico latinice.

Črkopis, ki ga je Trubar uvedel, ni bil brez pomanjkljivosti, zato so se za njim zvrstili mnogi, ki so uvedli v prvi slovenski črkopis razne reforme. Eden izmed njih je bil Sebastijan Krelj, znan zlasti po tem, da je uvedel razlikovanje med črkama *u* in *v*. Pomembno vlogo sta odigrala tudi Adam Bohorič, ki je prvi črkopis opisal v svoji slovnici in po katerem je bohoričica dobila svoje ime, ter Jurij Dalmatin, ki je s svojim prevodom Biblije bohoričico uvedel v prakso. Pomembna predstavnika sta bila tudi Marko Pohlin, ki je s svojimi reformami v 18. stoletju skušal bohoričico najbolj spremeniti, vendar drugi njegovim spremembam niso sledili, ter Jernej Kopitar. Njegova ideja je bila razviti nov črkopis, v katerem bi imel vsak fonem svojo črko. Nanj sta se pri svojih črkopisih oprla Peter Dajnko in Franc Serafin Metelko. Za njuna črkopisa je bilo značilno, da sta bila sestavljena iz latinskih in cirilskih črk, zaradi česar sta bila v javnosti slabo sprejeta. Bohoričica se je tako uporabljala skoraj tri stoletja, dokler je ni leta 1848 dokončno nadomestila gajica.

ABECEDNA VOJNA (1831–1833)

ALI VSAKA ŠOLA NEKAJ STANE

Abecedna vojna ali črkarska pravda ni bila le »vojna« na področju črkopisa, temveč tudi na področju jezikoslovja in literature, ki odsevata srž naroda in njegove istovetnosti. Boj je potekal med zagovorniki bohoričice, ki so se imenovali za *prešernovce*, in zagovorniki nove pisave, *metelkovci*. Od kod imena ni težko uganiti; prvi so si nadeli ime po največjem nasprotniku metelčice, takoj za Matijo Čopom, Francetu Prešernu, drugi po ustanovitelju novega črkopisa, Francu Serafinu Metelku. Povod zanjo pa je dal slovnica Jernej Kopitar, ki je v svoji slovnici leta 1808/1809 pisal o novem slovenskem črkopisu, v katerem naj bi imel vsak fonem (glas) svojo črko. Tako sta slovenska slovnica Peter Dajnko in Fran Metelko vsak na svoj način poskušala popraviti in izboljšati bohoričico, ki ni imela dovolj črk za vse glasove. Tako sta nastali novi pisavi, ki sta se imenovali dajničica in metelčica. Od bohoričice sta se razlikovali v tem, da sta poleg latinčnih znakov vsebovali tudi cirilčne. Pravi spor pa se je začel leta 1831, ko je Metelko izdal svojo slovnico v novi, šolski izdaji. Od tega trenutka dalje so postajali nasprotniki metelčice vedno bolj glasni in niso odnehali, dokler ni bohoričica dokončno zmagala. V boj se je vmešal tudi Prešeren, ko je leta 1832 izdal svoj znani sonet z naslovom Kaša, v katerem se norčuje iz Metelkovega črkopisa.

Na Štajerskem je bil glavni nasprotnik Anton Murko, na Koroškem Urban Jarnik, na Kranjskem pa je k zmagi bohoričice najbolj pripomogel pesniški almanah *Kranjska čbelica* – med letoma 1830 in 1833 so izšli štiri zvezki, vsi napisani v starem kranjskem črkopisu. Glavni nasprotnik metelčice je bil Matija Čop, ki je črkarsko pravdo tudi vodil. Leta 1833 je vanjo posegel s svojim spisom *Slovenischer ABC-Krieg*, ki je v nadaljevanjih izhajal v listu *Illyrisches Blatt*. Za tem se je ponovno oglašil Prešeren s svojim satiričnim ciklom *Litarärisch Scherze* in *A. W. von Schlegel's Manierter* s tem dosegel, da je bila uporaba metelčice v šolah prepovedana. Istega leta je Čop vse svoje spise objavil pod skupnim imenom *Nuovo discaccamento di lettere inutili* oziroma *Novi izgon nepotrebnih črk*. S svojimi prispevki je Čop poskrbel, da je pokazal največje slabosti ne le Metelkovega črkopisa, temveč tudi načel, katerim sta Metelko in Kopitar sledila pri razvoju novega črkopisa.